

Ахуырадон программæмæ ирон æвзагæй 8–æм къласы

Чиныг: «Ирон æвзаг»

Автор: Дзасохты Фатимæ

Ирон æвзаджы 8 къласы ахуырадон программæ арæст у:

- Уæрæсейы Федерацийы закон «Ахуырады тыххæй»;
- Ног ахуырадон стандарттæ;
- Цæгат Ирыстон-Аланийы модернизацийы комплексон проект;
- Ирон национ ахуырады концепци ;
- Приоритетон национ проект «Нæ ног скъола»;
- Республикон программæ «Ирон æвзаг æмæ литературæ 1-11 кълæстæн»; йæ автортæ: **Тахъазты Харум, Дзампарты Ларисæ, Дзодзыккаты Зсидæ, Цопанты Ритæ**. Программæ сфидар кодта Республикæ Цæгат Ирыстоны – Аланийы Иумæйаг æмæ профессионалон ахуырады министрæд.
- «Ирон æвзаджы чиныг» -8 кълас -автор: **Тахъазты Харум**. Дзæуджыхъæу.

Регианалон базисон ахуырадон пъланмæ гæсгæ ирон æвзаг ахуыр кæнынаен 8 къласы дих гонд **68 сахаты** афæдзмæ, къуыримæ та - **2** сахаты.

Предметы актуалондзинад

Æвзаг у адæмы уд æмæ зонд: цалынмæ сæвзаг цæра, уæдмæ цæрынц адæм дæр, рæзы æмæ фидар кæны сæ национ культурæ, сæ национ хиæмбарынад. Уымæн ауыдынц ирон сæвзагыл нæ дзыллæтæ æмæ уымæн домынц, цæмæй мадæлон сæвзаджы кад нæ адæмы сæхсæн бæрзонддæр ист сæрцæуа, цæхгæр фæхуыздæр уа йæ ахуыр кæныны хъуыддаг. Уыцы хæстæ сæххæст кæны скъола.

Ирон æвзаг у нæ республикæйы паддзахадон æвзагтæй иу, ирон адæмы мадæлон æвзаг. Куыд уырыссаг, афтæ ирон æвзаг дæр у **филологон циклы** иу хай æмæ рæзын кæны скъоладзауы коммуникативон культурæ, æххуыс ын кæны йæ ныхасы рæзтæн, уæрæх ын кæны йæ дунембарынад, хъомыл æй кæны нæ адæмы хуыздæр традицитæ æмæ æгъдæуттыл. Ирон сæвзаг ахуыр кæнын, уымæй, куыд сæмбæлы, афтæ пайда кæнын у стыр ахъаз фæсивæды патриотизмыл хъомыл кæнын, фидæны сæхсæнад аразджытæ цæттæ кæныны хъуыддаджы. Мадæлон сæвзаг зонын у нæ культурæйы ахсджиæгдæр фæрсæзтæй иу.

Ирон æвзаг ахуыр кæныны нысантæ:

- ахуырдаутæн æвзаджы тыххæй иумæйаг зонындзинæдтæ раттын; бацамонын, алы адæмæн дæр йæ æвзаг йæ национ хæзна кæй у, хъахъхъæнын æй кæй хъæуы;
- ахуырдауты дзырдурæт æмæ грамматикон зонындзинæдтæ фæхъæздыгдæр кæныныл бакусын;
- дзургæ æмæ фысгæ ныхасы рæзтыл бакусын, скъоладзауты коммуникативон арахстдзинæдтæ æмæ зонындзинæдтæ фæуæрæхдæр кæнын;

-литературон æвзаджы нормæтимæ базонгæ кæнын, ныхасы уавæртæм гæсгæ сæ раст пайда кæныныл ахуыр кæнын.

Стандартты домæнтæм гæсгæ арæст программæтæ æмæ ахуыртæ «филологи»-йæ арæст у ахæм уагыл.

Мадæлон æвзаг:

- 1) ныхасы хуызтæй (хъусын, кæсын, дзурын, фыссын) арæхстджындæрæй пайда кæныныл куыстмæ,
- 2) æвзаджы ахадындзинад адæймаджы интеллектуалон æмæ сфæлдыстадон рæзты, ахуыры æмæ хиуыл куысты бацамонынмæ (бамбарын кæнынмæ);
- 3) мадæлон æвзаджы коммуникативон-эстетикон гæнæнтæй пайда кæнынмæ арæхсын;
- 4) æвзаджы тыххæй наукон æмæ системон зонындзинæдтæ раттынмæ; æвзаджы хæйтты æмæ иуæгты бастдзинад бацамонынмæ; лингвистикайы бындурон æмбарындæтæ, æвзаджы иуæгты æмæ сæйрагдæр грамматикон категоритæ базонынмæ;
- 5) дзырды алыхуызон æвзæрстытæ (фонетикон, морфемон, дзырдарæзтон, лексикон, морфологион) дзырдбæстыты æмæ хъуыдыйæдты синтаксисон анализ, тексты иумæйаг æвзæрст бацамонынмæ, пайда сæ кæнынмæ;
- 6) дзырдурæт хъæздыг кæныныл куыстмæ; ныхасы уавæр æмæ стильмæ гæсгæ, хъæугæ грамматикон мадзæлттæй раст пайда кæнгæйæ, хи хъуыдытæ æргом кæныныл куыстмæ;
- 7) æвзаджы сæйрагдæр стилистикон æмæ лексикон-фразеологион фæрæзтæй, литературон æвзаджы нормæтæй (орфоэпион, лексикон, грамматикон, орфографион, пунктуацион), ныхасы этикетон нормæтæй пайда кæнынмæ арæхсын; дзургæ æмæ фысгæ ныхас аразгæйæ сæ пайда кæнын зонынмæ; хи ныхасы аивдзинад æмæ хъæздыгдзинадыл кусынмæ;
- 8) мадæлон æвзаг адæмы стырдæр хæзнатæй иу кæй у, уый æнкъарынмæ; æвзаджы сыгъдæгдзинад æмæ культурамæ бæрнон цæстæй кæсынмæ.

Программæмæ гæсгæ мадæлон æвзаг ахуыр кæныны фæстиуджытæ сты ахæмтæ:

Удгоймагон (личностные) фæстиуджытæ:

1) скъоладзау хъуамæ бамбара, ирон æвзаг ирон адæмы национ-культурон хæзна кæй у, уый; мадæлон æвзаджы ахадындзинад стыр кæй у адæймаджы интеллектуалон æмæ сфæлдыстадон гæнæнтæ райрæзынæн, удварн хъæздыгдæр кæнынæн;

2) бамбарын ирон æвзаджы эстетикон нысаниуæг; рæзын кæнын мадæлон æвзагæн аргъ кæнын, хи æвзагæй сæрыстыр уæвыны æнкъарæнтæ; ирон æвзаг ирон адæмы стырдæр хæзнатæй иу кæй у, уый бамбарын; æвзаджы сыгъдæгдзинад æмæ культурамæ бæрнон цæстæй кæсын фæцалх уæвын;

3) ныхас кæнгæйæ, ирон æвзаджы дзырдурæт æмæ грамматикон мадзæлттæй раст пайда кæнын; хи ныхасмæ хъус дарын.

Метапредметон фæстиуджытæ сты:

- ныхасы хуызтæй пайда кæнынмæ арæхсын: хорз æмбарын дзургæ æмæ фысгæ ныхасы мидис (ныхасы сæр, тексты темæ, сæйраг хъуыды; сæйраг æмæ уæлæмхасæн информаци);

- стилистикон æгъдауæй æмæ сæ жанртæм гæсгæ алыхуызон чи у, ахæм тексттæ кæсын зонын (æвзаргæ каст, æмбаргæ каст æмæ æнд.);

- бакаст æрмæгæй (Интернетæй, дзыллон информацион фæрæзтæй, ахуырадон компакт-дисктæй) хъæугæ информаци равзарын зонын, алыхуызон дзырдурæттæй пайда кæнынмæ арæхсын;

- арæхсын темæмæ гæсгæ æрмæг сæмбырд кæнынмæ, раст фæткыл æй равæрынмæ; хибарæй хъæугæ информаци ссарынмæ;
- алыхуызон текстты мидис кæрæдзиуыл барын, сæ стилистикон æмæ æвзаджы хицæндзинæдтæ иртасын;
- текст хи ныхæстæй радзурынмæ, текстæн пълан бацæттæ кæнынмæ, конспект ныффыссынмæ, аннотаци бацæттæ кæнынмæ;
- ныхасы уавæрмæ гæсгæ аразын, сæ функционалон хуызтæ, стилистикон ахуырст æмæ жанртæм гæсгæ алыхуызон чи сты, ахæм тексттæ;
- тексты арæзмæ хъус даргæйæ, хи хъуыдытæ фысгæ æмæ дзургæ ныхасы хуызы æргом кæнынмæ;
- монологон ныхас (таурæгъ, æрфыст, тæрхон) аразынмæ; диалогон ныхасæй пайда кæнынмæ;
- хи ныхас аразын литературон æвзаджы орфоэпион, лексикон, грамматикон, стилистикон нормæтæм гæсгæ; фысгæ ныхасы пайда кæнын орфографион æмæ пунктуацион æгъдæуттæй (нормæтæй);
- дзургæйæ ныхасы этикетон нормæтæм хъус дарын;
- ахуырты рæстæг хи ныхасы хъæд æмæ мидисмæ хъус дарын зонын, хи ныхасы рæдыдтытæ раст кæнынмæ арæхсын; хи арæзмæ тексттæ редакци кæнын зонын;
- ахуырты (урокуыт) рæстæг æмгæртты 'хсæн раныхас кæнынмæ арæхсын; арæхсын чысыл доклад кæнæ рефераты мидис раггом кæнынмæ; диспутты æмæ быцæуты архайын зонын, хи хъуыдыйы растдзинад бафидар кæнынмæ арæхсын.

Предметон фæстиуджытæ сты:

- 1) æвзаджы сæйраг функцитæ иртасын; ирон æвзаджы паддзахадон нысаниуæг цæй мидæг ис, æвзаг æмæ адæмы культурæйы бастдзинад цы нысан кæны, мадæлон æвзаджы ахаддзинад адæймаджы царды;
- 2) ирон æвзаджы наукон бындуртæ; ирон æвзагзонынады хæйттæ æмæ иуæгтæ, сæ бастдзинад;
- 3) лингвистикæйы бындурон æмбарынадтæ: лингвистикæ æмæ йæ сæйраг хæйттæ; æвзаг æмæ ныхас, дзургæ æмæ фысгæ ныхас; монолог, диалог æмæ сæ хуызтæ; ныхасы уавæр; хуымæтæг ныхасы, наукон, публицистикон, официалон-хъуыддаджы стильтæ; аив литературæйы æвзаг, ныхасы функционалон хуызтæ (таурæгъон, æрфыстон, тæрхон), текст, текстты хуызтæ; æвзаджы сæйраг иуæгтæ, сæ 'ууæлтæ æмæ хицæндзинæдтæ, ныхасы мидæг сæ пайда кæнын;
- 4) ирон æвзаджы лексикæ æмæ фразеологийы нормæтæ зонын, ирон литературон æвзаджы нормæтæ (орфоэпион, лексикон, грамматикон, орфографион, пунктуацион) зонын, ныхасы этикетон нормæтæ зонын, раст сæ пайда кæнын;
- 5) æвзаджы сæйраг иуæгтæ æмæ грамматикон категоритæ зонын, иртасын сæ, ныхасы уавæртæм гæсгæ сæ раст пайда кæнын;
- 6) дзырды алыхуызон æвзæрстытæ (фонетикон, морфемикон, дзырдарæзтон, лексикон, морфологион) зонын, дзырдаст æмæ хъуыдыйады синтаксисон æвзæрст, текстты иумæйаг æвзæрст кæнынмæ арæхсын;
- 7) лексикон æмæ грамматикон синонимтæ иртасын, хи ныхасы мидæг сæ пайда кæнын зонын;
- 8) мадæлон æвзаджы эстетикон функцитæ иртасын, аивадон литературон уацмысы текст æвзаргæйæ, ныхасы эстетикон ахуырст иртасын зонын.

Скъоладзауты арæхстдзинаedtæ (компетенцитæ):

Коммуникативон компетенци (арæхстдзинад) амонь, цæмæй скъоладзаутæ арæхсой ныхасы хуызтæй (дзургæ, фысгæ, хъусгæ) пайда кæнынмæ, ныхасы уавæртæм гæсгæ арæхсой сæ ныхас аразынмæ.

Æвзагон æмæ лингвистикон арæхстдзинад (компетенци) – зонын мадæлон æвзаджы наукон бындуртæ, ирон литературон æвзаджы нормæтæ; бакусын дзырдурт хъæздыг кæныныл, райсын грамматикон зонындзинаedtæ; æвзаджы иуæгтæн анализ кæнынмæ арæхсын, æвзаджы дзырдуртæтæй пайда кæнын зонын.

Культурæамонынады (культуроведческая) компетенци – ирон æвзаг ирон адæмы культурæимæ зонгæ кæныны фæрæз кæй у, уый æнкъарын; æвзаджы бастдзинад истори æмæ адæмы культурæимæ зонын, ирон ныхасмы этикетон нормæтæ зонын, пайда кæнынмæ сæ арæхсын

Программæмæ гæсгæ, фыццаг хуызы арæхстдзинаedtæ (*коммуникативон арæхстдзинаedtæ*) скъоладзаутæм райрæздзысты, ныхасы рæзтыл бæлвырдæй чи фæзыны, уыцы фарстатæ ахуыр кæнгæйæ. Уыдон сты: «Ныхас æмæ йæ хуызтæ», «Ныхасы архæйдтытæ», «Текст», «Æвзаджы функционалон хуызтæ».

Æвзагон æмæ лингвистикон арæхстдзинаedtæ райрæздзысты æвзаджы хæйттæ «Æвзаджы тыххæй иумæйаг зонындзинаedtæ», «Фонетикæ æмæ орфоэпи», «Графика», «Морфемикæ æмæ дзырдарæзт», «Лексикологи æмæ фразеологи», «Морфологи», «Синтаксис», «Ныхасы культурæ», «Растфыссынад: орфографи æмæ пунктуаци» ахуыр кæнгæйæ.

Æвзаджы фæрцы адæмы культурæимæ базонгæ уавæрын æххуыс у программæйы хай «Æвзаг æмæ культурæ», кæцыйы фæрцы æргомгонд цæудзысты æвзаджы бастдзинаedtæ истори æмæ адæмы культурæимæ.

8 -æм къласы курсы программæ баст у хуымæтæг хъуыдыйады хуызтæ æмæ пунктуацимæ, ома, синтаксисимæ, фæлæ æнаæмæнгæй зæрдыл сæрлæууын кæнын хъæуы, раздæр цы сæрмæг ахуыр кодтой, уый. Синтаксис сæгом баст цæудзæн, раздæр цы зонындзинæдтæ райстой, уыдонимæ (зæгъæм, номдарты нымæц зæрдыл сæрлæууынц, уыдон ахуыргæнгæйæ, хъуыдыйады фæстæ сæрхæцæн нысæнттæ зæрдыл сæрлæууын кæнын хъæуы, хъуыдыйадтæ сæ загъды нысанмæ гæсгæ цæвæртæ всейыныц, уый ахуыргæнгæйæ æ.а.д.). Синтаксис ахуыргæнгæйæ уæрæхдæргонд цæудзæн, скъоладзаутæ райдайæн скъолайы пунктуацийы сæгъдæуттæй цы базыдтой, уыдон. Фæлæ уыцы куыст кæнгæйæ зынгæ бынат ахсы грамматикон сæвæрт.

Цæмæй скъоладзаутæ раст, сæнæ рæдыдæй фыссын базонæй, уый тыххæй пайда кæнын хъæуы, уыцы хъуыддаджы сæ ахадзындзинад хуыздæр кæмæн уыдзæнис, ахæм фæлтæрсæнтæй, сæнæхæн тексттæй, хицæн хъуыдыйæдтæй, стæй хицæн дзырдтæй дæр. Уыцы фæлтæрсæнтæ хъуамæ æххуыс кæной скъоладзаутæн грамматикон сæгъдæуттæй хуыздæр бамбарын сæмæ базонæн.

Æрхæцæн нысæнттæ раст сæвæрын базоныны тыххæй скъоладзаутæн хъуамæ лæвæрд цæуа равзарынмæ алыхуызон хъуыдыйæдтæ. Хъуамæ сæ ахуыргæнгæйæ сахуыр кæна, дзырдты хæн цы бастдзинæдтæ ис, уыдон иртасы, вазыгджын хъуыдыйады мидæг хуымтæг хъуыдыйадты сæхæн бастдзинадтæ рагом кæнын. Скъоладзауты сахуыр кæнын хъæуы, цæмæй сæнæ искæй æххуысæй зоной хъуыдыйад кæнæ дзырды фонетикон,

морфологион, синтаксисон сэмэ пунктуацион сөвзрстытэ. Синтаксисыл кусгайæ 8 –æм архайдзынæн тексты анализ фидар кæныныл.

Сөйраг домсентæ 8- къласы скъоладзауты зонындзинсөдтөм.

Скъоладзаутæ хъуамæ **зоной**, 8- къласы сөвзагсөй цы сөрмөг сахуыр кодтой, уыдонсөн сө сөйрагдөр раиртөстытэ, орфографион сөгъдсөуттэ, **зоной** сө дзусөппытэ бафидар кœнын хъæугæ дœнцсөгттсөй.

Ахуыры азы кœронмæ арœхсой:

- цы орфограммæтæ сахуыр кодтой, уыдон дзырдты агурын сэмэ сө сөмбарын кœнынымæ;
- сөрхсөцсөн нысенттæ хъуыдыйадты раст сөсæрын сэмэ сө бамбарын кœнынымæ;
- хуымæтæг иувæрсг сэмэ дывæрсг хъуыдыйадтæ, хъуыдыйадтæ комкоммæ ныхасимæ синтаксисон сөвзæрст кœнын;
- хуымæтæг иувæрсг сэмэ дывæрсг хъуыдыйадтæ аразын;
- хъуыдыйадты сөмхуызон сэмэ иртæстгонд уæнгтæ, бавæргæ дзырдтæ сэмæ хъуыдыйæдтæ, сидсентæ кœм уа, ахсөм вазыгджынгонд хуымæтæг хъуыдыйæдтæ аразын;
- ныхасы мидис сэмæ стильтсөм гæсгæ синтаксисон омонимтсөй пайда кœнын
- вазыгджын пълан аразынымæ;
- нывсөцсөны темсөйæ сөрмөг сөрæмбырд кœнын зонын, йæ темæ сэмæ йын йæ сөйраг хъуыды хынцгсөйæ;
- скъоладзаутсөн сœхи фыст текстты сөвзаджы аивдзинад бœстон кœнынымæ.

8 къласы ирон сөвзаджы программæйы мидис.

Ситаксис. Пунктуации.

Дзырдбаст. Дзырдбасты нысаниуæг. Дзырдбасты тыххæй 5-æм къласы рацыд æрмæг сфæлхат кæнын. Домгæбастдзинады хуызтæ ирон сөвзаджы.

Домгæбастдзинады хуызтæ ирон сөвзаджы: æмарæзт æмæ æфтыдад.

Хуымæтæг хъуыдыйад.

Хъуыдыйады тыххæй рацыд æрмæг зæрдыл æрлæууын кæнын. Дзырдты рæнхъæвæрд ирон сөвзаджы . Лирикон цавд. Дзырдты рæнхъæвæрды синтаксисон æмæ стилистикон нысаниуæг

Дывæрсг хъуыдыйад. Хъуыдыйады сөйраг уæнгтæ. Сөйрат. Сөйраты арæзт.Сөйраты тыххæй рацыд æрмæг зæрдыл æрлæууын кæнын.

Зæгъинаг. Зæгъинаджы тыххæй рацыд æрмæг зæрдыл æрлæууын кæнын. Хуымæтæг æмæ вазыгджын зæгъинагтæ. Тире сөйрат æмæ зæгъинаджы æхсæн.

Хъуыдыйады фæрссаг уæнгтæ. фæрссаг уæнгты сөмбарынад, сæ хуызтæ. Фæрссаг уæнгты тыххæй рацыд æрмæг зæрдыл æрлæууын кæнын.

Æххæстгæнæн. Æххæстгæнæны хуызтæ ирон сөвзаджы. Æххæстгæнæнджы нысаниуæг. Комкоммæ æмæ фæрссаг æххæстгæнæнтæ. Æххæстгæнæны бынат хъуыдыйады.

Бæрæггæнæн. Бæрæггæнæны нысаниуæг. Бæрæггæнæны бастдзинад бæрæггæнинаг дзырдимæ. Бæрæггæнæн бæрæггæнинаг дзырдтимæ иу цавдимæ кæсын зонын. Æмхасæн. Æмхасæн куыд бæрæггæнæны хицæн хуыз. Æрхæцæн нысантæ æмхасæнимæ.

Фадатон дзырдтæ. Фадатон дзырдты нысаниуæг, сæ бастдзинад зæгъинагимæ. Афоны æмæ бынаты фадаты дзырдты нысаниуæг. Архайды хуызы фадат. Архайды хуыз æвдисæг фадатон дзырдтæ.

Æфсоны æмæ нысаны фадæттæ. Æфсоны æмæ нысан æвдисæг фадаты дзырдтæ. Фадатон дзырдты бастдзинад зæгъинагимæ, сæ бынат хъуыдыйады.

Хуымæтæг иувæрсыг хъуыдыйæдтæ. Иувæрсыг хъуыдыйæдты нысаниуæг, сæ хуызтæ. Бæлвырдцæсгомон иувæрсыг хъуыдыйад Æбæлвырдцæсгомон иувæрсыг хъуыдыйад. Æнæцæсгомон иувæрсыг хъуыдыйад. Номхуындон иувæрсыг хъуыдыйад. Номхуындон иувæрсыг хъуыдыйады арæзт, сæ сæйрагдæр нысан ныхасы мидæг.

Æнæххæст хъуыдыйæдтæ

Æххæст æмæ æнæххæст хъуыдыйæдты хицæндзинадтæ. Æххæст хъуыдыйады арæзт. Æнæххæст хъуыдыйад æмæ иувæрсыг хъуыдыйæдты хицæндзинадтæ. Æнæххæст хъуыдыйæдты хуызтæ. Тире æнæххæст хъуыдыйады. Æнæххæст хъуыдыйæдты контексты. Диалогон æнæххæст хъуыдыйæдтæ. Ныхасы уавæртæм гæсгæ сæвзæргæ æнæххæст хъуыдыйæдтæ. Тире æнæххæст хъуыдыйады æвæрыны æгъдауттæ.

Хъуыдыйады æмхуызон уæнгтæ. Æмхуызон уæнгты тыххæй рацыд æрмæг зæрдыл æрлæууын кæнын. Æмхуызон æмæ алыхуызон бæрæггæнæнты æмбарынад, сæ хицæндзинадтæ, хъæлæсы уагæй сæ хицæн кæнын. Æмхуызон уæнгты бастдзинад иугæнæг, ныхмæвæрды æмæ дихон бæттæгты фæрцы. Æмхуызон уæнгты бастдзинад хъæлæсы уагæй (иугæнæг, ныхмæвæрды æмæ дихгæнæг интонаци). Æмхуызон уæнгты иугæнæг дзырдтæ. Иугæнæг дзырды нысаниуæг, йæ бынат хъуыдыйады. Æрхæцæн нысæнттæ хъуыдыйады уæнгтимæ. Дыстъæлф æмæ тире хъуыдыйады æмхуызон уæнгтæ иугæнæг дзырдтимæ. Къæдзыг хъуыдыйады æмхуызон уæнгты 'хсæн.

Сидæн. Сидæны нысаниуæг. Сидæны тыххæй рацыд æрмæг зæрдыл æрлæууын кæнын. Цыбыргонд æмæ даргъгонд сидæнтæ. Сидæны бынат хъуыдыйады. Æрхæцæн нысæнттæ сидæнтимæ.

Бавæргæ дзырдтæ. Бавæргæ хъуыдыйæдтæ. Бавæргæ дзырдтæ æмæ хъуыдыйæдты нысаниуæг, ныхасы мидæг сæ раст пайда кæнын. Æрхæцæн нысæнттæ бавæргæ дзырдтæ æмæ хъуыдыйæдтимæ, хъæлæсы уагæй сæ раст кæсын.

Хъуыдыйæдтæ æвастхъæртимæ. Æвастхъæрты нысаниуæг хъуыдыйæды. Æрхæцæн нысæнттæ æвастхъæртимæ, дзургæ сæ хъæлæсы уагæй раст кæсын.

Хъуыдыйæдтæ иртæстгонд фæрссаг уæнгтимæ. Иртæстгонддзинады æмбарынад. Иртæстгонддзинад синтаксисон синонимæй ивынмæ арæхсын. Иртæстгонд бæрæггæнæнтæ æмæ æмхасæнтæ. Иртæстгонд бæрæггæнæнтæ. Ныхасы мидæг сæ пайда кæнын, раст хъæлæсы уагæй сæ кæсын. Иртæстгонд фадатон дзырдтæ. Ныхасы мидæг сæ пайда кæнын, раст хъæлæсы уагæй сæ кæсын. Æрхæцæн нысæнттæ иртæстгонд фадатон уæнгтимæ.

Бæлвырдгæнæг иртæстгонд уæнгтæ. Хъуыды бæлвырдгæнæг дзырдтæ. Дзургæ æмæ фысгæ ныхасы сæ раст пайда кæнын, интонаци æмæ сæ æрхæцæн нысæнттæй раст хицæн кæнын.

Комкоммæ æмæ фæрссаг ныхас. Комкоммæ ныхасы тыххæй рацыд æрмæг зæрдыл æрлæууын кæнын. Комкоммæ ныхас аразыныл фæлтæрын. Фæрссаг ныхас. Комкоммæ ныхасæй фæрссаг ныхас саразын. Фæрссаг ныхасы аразыны грамматикон фæрæзтæ. Фæрссаг ныхас аразыныл фæлтæрын. Æрхæцæн нысæнттæ комкоммæ ныхасимæ.

Цитатæ. Æрхæцæн нысæнттæ цитатæимæ.

Ахуыры рæстæджы пайдагонд цæудзысты репродуктивон и продуктивон ахуыры методтæ:

- информацион технологи;
- цæстуынгæ æрмæг,

- ИКТ,
- уацмыстæм иллюстраци,
- амонæн литература.

Æрмæг куыд æмбæрстгонд æрцыд, уый сбæрæг гæнæны хуызтæ: тест саразын; фысгæ, дзургæ дзуæппытæ; нывæцæн, изложени.

Контролы формæтæ

- индивидуалон
- къордæй
- фронталон

Контролы хуызтæ

- развæлгъау
- æрвылбон
- тематикон
- контролон

Урочыты хуызтæ:

- урок-ног æрмæг амынд
- урок-практикон куыст
- уроки-хъазт
- компьютерон уроки
- урок -къодты куысты формæ
- ныхасы рæзты куыст
- интеграцигон урок

Технологитæ:

- традицион технологи;
- архайды технологитæ;
- иннæ предметты бастдзинадимæ

Ахуырадон-методикон æрмæджыты номхыгъд

1. Тахъазты Х., Ирон æвзаджы чиныг, 8 кълас Дзæуджыхъæу

Къæлендарон-тематикон пълан ирон æвзаджы курсæй 8- æм кълас						
Бон	Урочы №	Сæргонд Урочы темæ	Сæйраг фарстаты æмбарынаæдтæ	Фæстиуджытæ	Урочы хуыз	Хæдзармæ куыст
Æвзаг адæмæн сæ кæрæдзийы æмбарыны сæйраг фæрæз (1с)						
	1.	Ирон литературон æвзаджы фæзынд æмæ рарæзт. Литературон æвзаг, йæ сæйраг миниуджытæ (аив литературон стиль).	Æвзаг, ныхас	Зонын: чиныджы спайдагонд нысæнттæ; Арæхсой: литературон æвзаг хъахъхъæнын, йæ сыгъдæгдзинадыл архайын.	ног зонындзинаæдтæ амоныны урок	чысыл нывæцæн ныффыссын
	2.	Морфологи. Мивдисæг, мивдисæджы формæтæ.		Зонын: дæргъвæтин æмхъæлæсонты растфыссынад дзырды уидаджы Арæхсын: ныхасы хæйттæ хъуыдыйады раст арын,сæ грамматикон æууæлтæ зонын, æвзаджы иуæгтæ хицæн кæнын.	Зонындзинаæдтæ æ иу уагмæ кæнын	инд.х
	3.	Мивдисджыты растфыссынад.				§2,фæл 3
	4.	Æххуысгæнæг ныхасы хæйттæ, сæ растфыссынад.				§3, инд.х
						инд.х
	5.	Бацæуæн контролон диктант грамматикон хæстимæ		Арæхсын: текст фыссын хъусгæйæ æмæ грамматикон хæстæ æххæст кæнын	зонындзинаæдтæ æ бæрæггæнæн	
Дзырдбаст (2 сах.)						
	6.	Дзырдбасты тыххæй 5-æм къласы рацыд æрмæг сфæлхат кæнын.	Æмарæзт, æфтыдад	Арæхсын: дзырдбаст аразын, синонимон дзырдбæстытæй ныхасы мидæг пайда кæнын.	ног зонындзинаæдтæ æ амоныны, комбинировæн гонд,	§4,фæл.19
	7.	Домгæбастдзинады хуызтæ ирон æвзаджы: æмарæзт æмæ æфтыдад.				§5,фæл23
Хуымаæтæг дывæрсыг хъуыдыйад (16+4сах.)						
	8.	Хъуыдыйады тыххæй рацыд æрмæг зæрдыл æрлæууын кæнын		Арæхсын: Дзырдты рæнхъæвæрды синтаксисон æмæ		§1, фæл 2

				стилистикон нысаниуæг		
	9.	Дзырдты рæнхъæвæрд ирон æвзаджы .				
	10.	Хуымæтæг хъуыдыйады интонации. Лирикон цавд.		Вазыгджын зæгъинагæй ныхасы мидæг пайда кæнын. Сæйрат æмæ зæгъинаджы 'хсæн тире æвæрын. Комкоммæ æмæ фæрссаг æххæстгæнæнтæ хицæн кæнын. Æххæстгæнæны бынат хъуыдыйады. Бæрæггæнæн бæрæггæнинаг дзырдтимæ иу цавдимæ кæсын зонын. Æрхæцæн нысантæ æмхасæнимæ. Ныхасы мидæг фадатон дзырдтæй пайда кæнынын. Хъуыдыйад синтаксисон æвзæрст кæнын.	ног зонындзинæдтæ амоныны, комбинировæнго нд, зонындзинæдтæ иу уагмæ кæнын, хи æмæ искæй архæйдтытæм хъус дарыныл фæцалх кæныны зонындзинæдтæ бæрæггæнæн	§ 6, фæлт.26
	11.	Сæйрат. Сæйраты арæзт.	Сæйрат, зæгъинаг, æххæстгæнæн, бæрæггæнæн, æмхасæн			§ 7, фæлт.29
	12.	Зæгъинаг. Хуымæтæг æмæ вазыгджын зæгъинагтæ.				§ 6, фæлт.34
	13.	Тире сæйрат æмæ зæгъинаджы æхсæн.				§ 7, фæлт.42
	14.	Сæйрат æмæ зæгъинаджы 'хсæн тире æвæрыны æгъдæуттæ.				§ 8, фæлт.48
	15.	Зæгъинаджы бастдзинад сæйратимæ				§ 9, фæлт. 54
	16.	<i>Сфæлдыстадон изложени. (Таурæгъон текстмæ æрфысты элементтæ бахæссын).</i>				Изложении ныффыссын
	17.	Фæрссаг уæнгты æмбарынад, сæ хуызтæ.				Инд.х
	18.	Æххæстгæнæны хуызтæ ирон æвзаджы.				§ 10, фæл. 63
	19.	Бæрæггæнæны нысаниуæг.				§11, фæл. 73
	20.	Æмхасæн.				§12, фæл.78
	21.	Фадатон дзырдтæ. Афоны фадат.				§ 13, фæл.87
	22.	Афоны æмæ бынаты фадат.				§ 14, фæл.93
	23.	Архайды хуызы фадат.				§ 15. фæл.99
	24.	Æфсоны фадæттæ.				§ 16, фæл.103
	25.	Нысаны фадæттæ.				§ 17, фæл.113
	26.	Бæлвырд фæткмæ гæсгæ хуымæтæг хъуыдыйады æвзæрст.				§ 18, фæл.113
	27.	К/К Рацыд æрмæгæй контролон диктант граматикон хæстимæ		<i>Арæхсын:</i> текст фыссын хъусгæйæ æмæ грамматикон		

				хæстæ æххæст кæнын		
Хуымæтæг иувæрсыг хъуыдыйæдтæ. (7сах)						
	28.	Хуымæтæг иувæрсыг хъуыдыйæдтæ.	Иувæрсыг, бæлвырдцæсгомон, æбæлвырдцæсгомон, æнæцæсгомон, номхуындон	Зонын:. Иувæрсыг хъуыдыйæдты нысаниуæг, сæ хуызтæ. Æнæцæсгомон иувæрсыг хъуыдыйады арæзт, йæ хицæндзинадтæ. Арæхсын: Бæлвырдцæсгомон иувæрсыг хъуыдыйады арæзт, синонимон дывæрсыг хъуыдыйадæй йæ ивын зонын. Æбæлвырдцæсгомон иувæрсыг хъуыдыйады арæзт, синонимон дывæрсыг хъуыдыйадæй йæ ивын зонын. Æрфысты мидæг номхуындон иувæрсыг хъуыдыйæдтæй пайда кæнын.	ног зонындзинадтæ амоныны, комбинировæнгонд, зонындзинадтæ иу уагмæ кæнын, хи æмæ искаей архæйдтытæм хъус дарыныл фæцалх кæныны	§ 19, фæл.124
	29.	Бæлвырдцæсгомон иувæрсыг хъуыдыйад.				§ 20, фæл.134
	30.	Æбæлвырдцæсгомон иувæрсыг хъуыдыйад.				§ 21, ин.х
	31.	Æнæцæсгомон иувæрсыг хъуыдыйад.				§ 22, фæл.135
	32.	Номхуындон иувæрсыг хъуыдыйад.				§ 23, ин.х
	33.	Иувæрсыг хъуыдыйæдты тыххæй рацыд æрмæг ныффидар кæнын.				
	34.	К/К Рацыд æрмæгæй контролон диктант граматикон хæстимæ				
Æххæст æмæ æнæххæст хъуыдыйæдтæ (3сах)						
	35.	Æнæххæст хъуыдыйæдтæ.		Арæхсын: Æнæххæст хъуыдыйæдты контексты. Диалогон æнæххæст хъуыдыйæдтæ аразын.		§ 24, фæл. 143
	36.	Æнæххæст хъуыдыйæдты хуызтæ.				§ 25, фæл. 149
	37.	Тире æнæххæст хъуыдыйады.				§ 26, фæл 150
Хъуыдыйады æмхуызон уæнгтæ. (5сах)						
	38.	Хъуыдыйады æмхуызон уæнгтæ.		Арæхсын: Æмхуызон æмæ алыхуызон бæрæггæнæнты æмбарынад, сæ хицæндзинадтæ, хъæлæсы уагæй сæ хицæн кæнын. Дыстъялф æмæ тире	ног зонындзинадтæ амоныны, зонындзинадтæ бæрæггæнæн	§ 27, фæл. 156
	39.	Æмхуызон æмæ алыхуызон бæрæггæнæнтæ.				§ 28, фæл. 159
	40.	Æмхуызон уæнгты бастдзинад.				§ 29, фæл. 161

	41.	Æмхуызон уæнгты иугæнаг дзырдтæ.		хъуыдыйады æмхуызон уæнгтæ иугæнаг дзырдтимæ æвæрын.		§ 30, фæл. 163
	42.	К/К Рацыд æрмæгæй контролон диктант граматикон хæстимæ				
Хъуыдыйæдтæ сидæн, æвастхъæртимæ. 4(сах)						
	43.	Сидæн. Сидæны нысаниуæг		Арæхсын: Цыбыргонд æмæ даргъгонд сидæнтæ. Сидæны бынат хъуыдыйады. Æрхæцæн нысæнттæ сидæнтимæ. Бавæргæ дзырдтæ æмæ хъуыдыйæдты нысаниуæг, ныхасы мидæг сæ раст пайда кæнын. Æрхæцæн нысæнттæ бавæргæ дзырдтæ æмæ хъуыдыйæдтимæ,хъæлæсы уагæй сæ раст кæсын.	ног зонындзинæдтæ амоныны, комбинировæнго нд, зонындзинæдтæ иу уагмæ кæнын, хи æмæ искæй архæйдтытæм хъус дарыныл фæцалх кæныны	§ 31, фæл. 170
	44.	Бавæргæ дзырдтæ. Бавæргæ хъуыдыйæдтæ.				§ 32, фæл. 174
	45.	Хъуыдыйæдтæ æвастхъæртимæ.				§ 33, фæл. 178
	46.	К/К Рацыд æрмæгæй контролон диктант граматикон хæстимæ				
Хъуыдыйæдтæ иртæстгонд фæрссаг уæнгтимæ.(7х)						
	47.	Хъуыдыйæдтæ иртæстгонд фæрссаг уæнгтимæ.		Зонын: Иртæстгонддзинады æмбарынад. Арæхсын: Иртæстгонд бæрæггæнæнтæ. Ныхасы мидæг сæ пайда кæнын, раст хъæлæсы уагæй сæ кæсын. Иртæстгонддзинад синтаксисон синонимæй баивынмæ арæхсын	Ног зонындзинæдтæ амоныны, комбинировæнго нд, зонындзинæдтæ иу уагмæ кæнын,	§ 34, фæл. 220
	48.	Иртæстгонд бæрæггæнæнтæ æмæ æмхасæнтæ.				§ 34, фæл. 222
	49.	Иртæстгонд бæрæггæнæнтæ æмæ æмхасæнтæ.				§ 35, фæл. 225
	50.	Пунктуаци иртæстгонд фæрссаг уæнгтимæ.				§ 35, фæл. 229
	51.	Иртæстгонд фадатон дзырдтæ.				§ 35, фæл. 230
	52.	Иртæстгонд фадатон дзырдтæ.				§ 35, фæл. 235
	53.	Н/Р/К Изложени		ахуырадон архайды къухы цы бафтыд/ нæ бафтыд, уый бæрæг кæнын		

<i>Комкоммæ æмæ фæрссаг ныхас. (6+2сах)</i>					
	54.	Фæрссаг ныхас.		<i>Арæхсын:</i> Комкоммæ ныхас аразыныл фæлтæрын. Фæрссаг ныхас аразыныл фæлтæрын.	§ 36 фæл. 238
	55.	Комкоммæ ныхасæй фæрссаг ныхас саразын.			§ 37 фæл. 240
	56.	Æрхæцæн нысæнттæ комкоммæ ныхасимæ. Цитатæ.			Инд.х
	57.	Æрхæцæн нысæнттæ цитатаимæ.			§ 38, фæл. 248
	58.	Комкоммæ ныхас кæм æмбæлы текст аразыныл куыст.			§ 39, фæл. 250
	59.	П/К Рацыд æрмæгæй		ахуырадон архайды къухы цы бафтыд/ нæ бафтыд, уый бæрæг кæнын	
<i>Рацыд æрмæг зæрдыл æрлæууын кæнын æмæ ныффидар кæныны. (6+1сах)</i>					
	60.	Хуымæтæг хъуыдыйады синтаксисон æвзæрст		<i>Арæхсын:</i> рацыд орфограммæтæ æмæ пунктограммæты зонындзинадтæ иу уагмæ кæнын. Куысты рæдыдтытæ сраст кæны, ахуырадон архайды къухы цы бафтыд/ нæ бафтыд, уый бæрæг кæнын	фæл. 254
	61.	Хуымæтæг хъуыдыйады синтаксисон æвзæрст			фæл. 255
	62.	Хуымæтæг хъуыдыйады синтаксисон æвзæрст			фæл. 263
	63.	Хуымæтæг хъуыдыйады пунктограммæтæ			фæл. 266
	64.	<i>Афæдзы кæрон рацыд æрмæгæй контролон диктант</i>		<i>Арæхсын:</i> текст фыссын хъусгæйæ æмæ грамматикон хæстæ æххæст кæнын	зонындзинадтæ иу уагмæ кæнын, хи æмæ искаей
	65.	<i>Рæдыдтытыл куыст</i>		ахуырадон архайды къухы цы бафтыд/ нæ бафтыд, уый бæрæг кæнын	архæйдтытæм хъус дарыныл фæцалх кæныны
	66.	<i>Компьютерон тест рацыд æрмæгæй</i>			
	67.	Н/К нывæцæн хæрзæгъдаудзинады тыххæй (текс-хъуыды, тæрхæттæ).			
	68.	<i>Рæдыдтытыл куыст.</i>			

				арæзтытæй æмæ æнд). пайда кæнын зонын. Ныхасы рæдыдтытыл куыст.		
--	--	--	--	---	--	--

График реализации рабочей программы по осетинскому языку в 8 классе

№	Наименование разделов и тем	Всего часов	В том числе на:							Примерное количество тестовых, диктантов	количество словарных
			урок и	Контрольных	Дата	Изложения	Дата	Сочинений	Дата		
1	5-7 кълæсты æрмæг зæрдыл æрлæууын кæнын	4	3	Бацæуæн контролон диктант		.					
2	Дзырдбаст	2	2								
3	Хуымæтæг дывæрсыг хъуыдыйад	21	19	Контролон диктант дывæрсыг хъуыдыйад		Таурагъон текстмæ æрфысты элементтæ бахæссын				3	
5	Хуымæтæг иувæрсыг хъуыдыйæдтæ.	7	6	Контролон диктант иувæрсыг хъуыдыйæдтæ						1	
6	Æххæст æмæ æнæххæст хъуыдыйæдтæ	3	3								
7	Хъуыдыйады æмхуызон уæнгтæ.	5	4	Контролон диктант				Нывæцæн – тæрхæттæ хæрзæгъдаудзин ады тыххæй.			
8	Хъуыдыйæдтæ сидæн, æвастхæртимæ.	3		контролон диктант						1	
9	Хъуыдыйæдтæ иртастгонд фæрссаг уæнгтимæ.	7	8			Бæлвырд изложени				1	
10	Комкоммæ æмæ фæрссаг ныхас.	6	6							2	
11	Рацыд æрмæг зæрдыл æрлæууын кæнын æмæ ныффидар кæныны.	9	8	Афæдзы кæрон рацыд æрмæгæй контролон диктант						3	
	Итого:	68	59	6		2		1			

Оценочные материалы к контрольным диктантам по осетинскому языку в 8 классе.

№	Темæ	Сбæрæггæнинаг фарстатæ
1	<i>Бацæуæн контролон диктант</i>	Хъæлæсонты æмæ æмхъæлæсонты растфыссынад: Хъæлæсон о дзырды райдайæны; хъæлæсон е дзырды райдайæны; дзырдты райдайæны хъæлæсон у ; дзырды райдайæны з кæнæ с- ; æмхъæлæсонтæ дæргъвæтинай; дзырды кæрон дæргъвæтин æмхъæлæсонтæ. Морфологион принципты растфыссынад: сæ кæрæтты л, р, м, н, й, у цы дзырдтæн ваййы, уыдоны, бираон нымæц аразгæйæ; фæсæфтуантæ -аг, -ад, -он- ы разæй æмхъæлæсонтæ; барæн бæрцы фæсæфтуан -дæр миногонты æмæ фæрсдзырдты
2	<i>Контролон диктант дзырдарæзтæй</i>	Растфыссынадтæ: разæфтуантæ а-, ра-, ба-, æрба- æфтыд; вазыгджын мивдисджытæй арæзт номдартæ, миногонтæ, миногмитæ æмæ фæрссагмитæ; разæфтуан фæ- æфтыд; разæфтуан æнæ- æфтыд; разæфтуантæ æ-, æм-, раз-, дæл-, уæл-,
3	<i>Контролон диктант миногонæй</i>	Растфыссынадтæ: зылангон мыртæй райдайгæ фæсæфтуанты (-дзаг, -дзæг, -джын, -гай, -дæр); бындурты фæсæфтуантæ -аг æмæ -æг- ы разæй; барæн бæрцы фæсæфтуан -дæр миногонты; вазыгджын миногонтæ; миногонтæ уидаг дывæр кæныны
4	<i>Контролон диктант номивæггæй</i>	Растфыссынадтæ: цæсгомон номивджыты цыбыр формæтæ; вазыгджын номивджытæ; амонæн номивæг а фыссыны; æппæрццæг номивджыты
5	<i>Контролон диктант мивдисæггæй</i>	Растфыссынадтæ: мивдисджыты ивгъуыд афоны кæрæтты; мивдисджыты ивгъуыд афоны бындур -вд кæнæ –гъ ; мивдисджыты ивгъуыд афоны бындурты фæсæфтуантæ -т кæнæ –ст ; фæсæфтуан -д- йы фæрцы арæзт; вазыгджын мивдисджыты æххуысгæнæг мивдисæг уæвын мивдисджыты æнæцæсгомон формæты; разæфтуан ны- æфтыд
6	<i>Контролон диктант афæдзы кæрон</i>	Растфыссынадтæ: афæдзы дæргъы цы рацыдысты
7	<i>Сфæлдыстадон изложени</i>	Тексты структурæ; текстæн пълан аразын; тексты аивгæнæн мадзæлттæ; ныхасы культурæ æмæ иумæйаг культурæ ; бæлвырд ныхасы ситуацийы хъæугæ аивгæнæн мадзæлттæй пайда кæныны мидис бæлвырд фæткмæ гæсгæ фыст; ныхасы грамматикон хæрзхæддзинад; бæлвырд темæмæгæсгæ фыссын; хъуыдытæ кæрæдзиуыл раст бастæй ныффыссын; бæлвырд стильмæ гæсгæ ныхас саразын; дзырдтæй хъуыдыйы растспайда кæнын; дзырбæстытæ æмæ хъуыдыйæдтæ грамматикон домæнтæм гæсгæ раст аразын; мидисы фæткæвæрд раст æвæрын
8	<i>Нывæцæн «Æрдз - нæ дарæг»</i>	Темæ раргом кæнын; ныхасы грамматикон хæрзхæддзинад; бæлвырд темæмæ гæсгæ фыссын; хъуыдытæ кæрæдзиуыл раст бастæй ныффыссын; бæлвырд стильмæ гæсгæ ныхас саразын; дзырдтæй хъуыдыйы растспайда кæнын; дзырбæстытæ æмæ хъуыдыйæдтæ грамматикон домæнтæм гæсгæ раст аразын; мидисы фæткæвæрд раст æвæрын
9	<i>Текстмæ хæстæг изложени.</i>	Тексты структурæ; текстæн пълан аразын; тексты аивгæнæн мадзæлттæ; ныхасы культурæ æмæ иумæйаг культурæ ; бæлвырд ныхасы ситуацийы хъæугæ æвзагон мадзæлттæй пайда кæныны мидис бæлвырд фæткмæ гæсгæ фыст; ныхасы

		грамматикон хэрзхъæддзинад; бæлвырд темæмæгæсгæ фыссын; хъуыдытæ кæрæдзиуыл раст бастæй ныффыссын; бæлвырд стильмæ гæсгæ ныхас саразын; дзырдтæй хъуыдыйы растспайда кæнын; дзырбæстытæ æмæ хъуыдыйæдтæ грамматикон домæнтæм гæсгæ раст аразын; мидисы фæткæвæрд раст æвæрын
--	--	--

Диктантты бæрæггæнæнты нормæтæ.

Диктант у скъоладзауты растфыссынады хæрзхъæддзинад бæрсæг кæныны сæйраг формæтæй иу. Диктанттæ хуыздæр у сæххæст текстæй пайда кæнын, кæцытæ хъуамæ дзуапп дæсттой литературон сæвзаджы нормтæм æмæ скъоладзаутæн сæ кармæ гæсгæ уой сæнцонæмбарсæн.

Диктантты нормæтæ.

	Дзырдуатон	Контролон
8 къл.	25	120

Фиппаинаг. *Нымайæм куыд сæрмагонд, афтæ æххуысгæнæг ныхасы хæйттæ дæр.*

Куыстыты нормæтæ.

кълас	8
диктанттæ	6
изложениттæ	3
нывсæцсæн къласы	1

Нывсецсөн хөдзармө	2
--------------------	---

Рөдыдтытө.

М	мидисы	<	фөцыбыр өй көн
Н	ныхасы	>	раусерсех хьуаг
І	орфографион	U	уагъд дзырд
V	пунктуацион	Z	абзац
Г	грамматикон	[ ]	уелдай у
Л	лексикон	7	бынөттө ивын
С	синтасисон		

- Диктанттө бөрсөггөнгөйө раст көнөм, фөлө рөдыдыл нө нымайсем ахөм орфографион өмө пунктуацион рөдыдтытө:
  - ✓ *дзырд иу рөнхъай иннөмө хөссын;*
  - ✓ *рөдыдтытө ахөм орфограммөтыл, көцытө скьолайы программөйы не сты;*
  - ✓ *рөдыдтытө, нырма цы орфограммөтө нө сахуыр кодтой, уыдоныл;*
  - ✓ *сбөрөг көнөн көмөн нөй, бөстон ахуыргонд чи не рцыд, ахөм дзырдты растфыссынады*
  - ✓ *авторы пунктуации фысгөйө.*
- Раст көнөм, фөлө рөдыдыл нө нымайсем, скьоладзау өнөсрхъуыдыйө цы рөдыдтытө фөуагътө, уыдон (описки) дөср.
- Диктант бөрсөггөнгөйө көсын хъөуы рөдыдтыты хуызмө.
- Скьоладзау фысгөйө фөуадзы хуымөтөг рөдыдтытө, көцытө бөлвырд не вдисынц йө растфыссынады хөсрхъөддзинад. Дыууө ахөм рөдыды нымайсем иуыл.
- Хуымөтөг рөдыдтытө сты:
  - ✓ *раиртөстмө гөсгө фиппаинөгтыл нымөд чи у;*
  - ✓ *стыр дамгъө вазыгджын сөрмагонд нөмтты;*
  - ✓ *иннө өвзөгтөй өрбайсгө сөрмагонд нөмтты;*
  - ✓ *иу өрхөцөн нысаны бөсты өндөр өвөрд куы рцөуы;*
  - ✓ *өрхөцөн нысөнттө куы фөмбөлың өмө дзы иу уагъд куы рцөуы, көнө та сө бынөттө ивд куы рцөуың;*

✓ хъус дарын хъауы æмхуызон, кæнæ цалдæр хатты цы рæдыдтытæ æмбæлыны, уыдонимæ.

6. Уыцы иу дзырды, кæнæ æмуидагон дзырдты уидаджы æмбæлгæ рæдыдтытæ нымайæм иу рæдыдыл.
7. Æмхуызоныл нымайæм рæдыдтытæ иу орфограммæйыл, кæд дзырдты растфыссынад ис ацы дзырды грамматикон хицæндзинады, уæд.
8. Кæд дзырды растфыссынад сбæлвырд кæнынæн агурæм æндæр дзырд, кæнæ йæ формæ, уæд уыдон æмхуызон рæдыдтытæ не сты.

Фиппаинаг: **фыццаг æртæ æмхуызон рæдыды нымайæм иуыл, цыппæрæм æмæ а.д. – куыд хицæн рæдыдтытæ.**

1. 5 растгонд рæдыдæй фылдæр кæм уа, ахæм диктантæн йæ бæрæггæнæн ныллæгдæр кæнæм 1 балл.
2. 3 æмæ фылдæр растгонд рæдыды кæм ис, ахæм куыстæн нæй сæвæрæн иттæг хорз бæрæггæнæн «5».

Диктантæн сæвæрæм иу бæрæггæнæн.

- 1) «5» - сæвæрæм æнæрæдыд куыстæн. Гæнæн ис 1 хуымæтæг орфографион, кæнæ 1 хуымæтæг пунктуацион рæдыдæн
- 2) «4» - сæвæрæм 2 орфографион æмæ 2 пунктуацион рæдыдæн; кæнæ 1 орфографион æмæ 3 пунктуацион рæдыдæн; кæнæ 4 пунктуацион рæдыдæн æнæ орфографион рæдыдтытæй;
- 3) «3» - сæвæрæм- 4 орфографион æмæ 4 пунктуацион рæдыдæн; кæнæ 3 орфографион æмæ 5 пунктуацион рæдыдæн; кæнæ 7 пунктуацион рæдыдæн æнæ орфографион рæдыдтытæй;
- 4) «2» - сæвæрæм 7 орфографион æмæ 7 пунктуацион рæдыдæн; кæнæ 6 орфографион æмæ 8 пунктуацион рæдыдæн.
- 5) Уымæй фылдæр рæдыдтытæн сæвæрæм «1»

Контролон куысты ма усæлæмхасæн хæслæвæрд (фонетикон, лексикон, орфографион, грамматикон) куы уа, уæд сæвæрæм 2 бæрæггæнæны – апы куыстæн дæр хицæнæй.

Усæлæмхасæн хæслæвæрдæн бæрæггæнæн сæвæрæм æфтæ:

- 1) «5» - æппæт хæслæвæрдтæ дæр сты раст конд;
- 2) «4» - $\frac{3}{4}$ (фылдæр хай) æххæст сты;
- 3) «3» - æрдæг æххæстгонд куыстæн;
- 4) «2» - æрдæгæй къаддæр æххæстгонд куыстæн;
- 5) «1» - æппындæр нæ сæххæст кодта, уæд.

Дзырдуатон диктантæн сæвæрæм бæрæггæнæн æфтæ:

- 1) «5» - сæвæрæм æнæрæдыд куыстæн
- 2) «4» - 1-2 рæдыдæн;
- 3) «3» - 3-4 рæдыдæн;
- 4) «2» - 7 рæдыдæн;
- 5) «1» - уымæй фылдæр